

Kestävän kehityksen kasvatuksella kohti eduskuntavaaleja 2019

Kestävän kehityksen kasvatuksen ja koulutuksen merkitys on ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen myötä tärkeämpää kuin koskaan aiemmin. Suomi on kansainvälisissä sopimuksissa sitoutunut edistämään kestävän kehityksen kasvatusta ja koulutusta. YK:n Agenda 2030 tavoitteissa (4.7) on varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki oppijat saavat kestävän kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot koulutuksen kautta. Tavoite 4 tukee myös muiden Agenda 2030 tavoitteiden toteutumista.¹

Pariisin ilmastopöytäkirjassa Suomi on sitoutunut toteuttamaan ilmastokasvatusta ja -koulutusta sekä lisäämään ilmastotietoisuutta ja kansalaisten osallisuutta.² Myös Suomen eduskunta edellytti Keskkipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman (Kaisu) käsittelyn yhteydessä keväällä 2018, että valtioneuvosto vahvistaa ilmastokasvatusta ja -viestintää. Biologisen monimuotoisuuden suojelusopimuksessa Suomi sitoutuu muiden tavoitteiden ohella edistämään ymmärrystä luonnon monimuotoisuuden tärkeydestä, viestimään siitä ja sisällyttämään luonnon monimuotoisuuden suojelun osaksi opetusohjelmia.³

Kestävän kehityksen kasvatusta ja kestävän elämäntavan edistäminen on keskeisesti mukana myös valtakunnallisissa varhaiskasvatusta, esi-, perus- ja lukio-opetuksen perusteissa sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa, mutta tutkimusten mukaan toteutus on satunnaista. Kasvatusta ja koulutusta ovat keskeisiä keinoja kestävän tulevaisuuden edistämiseksi. Tarve, perustelut ja sitoumukset ovat jo olemassa – nyt tarvitaan enää toimeenpano!

1. Riittävät valmiudet ja osaaminen kestävän kehityksen kasvatuksen toteuttamiseen opettajille ja kasvattajille

Tavoite

Opettajien ja kasvattajien tulee saada riittävät valmiudet kestävän kehityksen kasvatusta toteuttamiseen. Tämä varmistetaan riittävällä koulutuksella.

Opettajien tutkinnot: Tulee selvittää, miten yliopistoja ja korkeakouluja voidaan kannustaa sisällyttämään kestävän kehityksen kasvatusta opettajien tutkintoihin.

Täydennyskoulutus: Kestävän kehityksen kasvatusta tulee määritellä Opetushallituksen rahoittaman täydennyskoulutuksen pysyväksi teema-alueeksi ja varata sille vuosittain tarvittava määrä resursseja, vähintään 10 % määrärahoista.

Perustelu

Opettajien tutkinnot: Opettajat ovat avainroolissa kestävän kehityksen kasvatusta toteuttamisessa. Opettajien opinnoissa olisikin olennaisen tärkeää saada riittävä aihepiiriin osaaminen. Tämä toteutuu erittäin vaihtelevasti eri yliopistoissa. Esimerkiksi aineopettajan koulutus ei tällä hetkellä pysty varmistamaan, että vastavalmistunut opettaja tunnistaa oman oppiaineensa keskeiset ympäristösisällöt.⁴

Täydennyskoulutus: Tällä hetkellä Opetushallitus rahoittaa opetustoimen ja varhaiskasvatusta henkilöstökoulutusta kuudesta teemasta: johtaminen ja kehittäminen; pedagoginen osaaminen, ainehallinta ja ammatillinen osaaminen; arviointiosaamisen kehittäminen; hyvinvointi- ja turvallisuusosaaminen; kulttuurinen moninaisuus; digitalisaatio sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Kestävän kehityksen kasvatusta tulisi olla seitsemäs, pysyvä teema, jolloin sen painoarvo voisi nousta vastaamaan ohjaavien asiakirjojen tavoitetasoa.

¹ <http://yk.fi/sdg>

² https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

³ <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf>

⁴ Aarnio-Linnanvuori, E. (2018). Ympäristö ylittää oppiainerajat: Arvolatautuneisuus ja monialaisuus koulun ympäristöopetuksen haasteina

Esimerkki kustannuksista

Täydennyskoulutus: Opetushallitus rahoittaa opettajien ja varhaiskasvattajien täydennyskoulutusta vuosittain noin 10 miljoonalla eurolla. Ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatukseen teemoihin myönnettiin vuonna 2018 yhteensä vain noin 490 000 euroa eli noin 5 % koko täydennyskoulutukseen varatusta summasta⁵. Näihin teemoihin tulisi ohjata vuosittain vähintään 10 % määrärahoista eli esim. miljoona euroa vuodelle 2019.

2. Tuki ja työkalut kestävän kehityksen kasvatukseen toteuttamiseen opettajille ja kasvattajille

Tavoite

Opettajien ja kasvattajien tulee saada tukea ja työkaluja kestävän kehityksen kasvatukseen toteuttamiseen. Kouluilla, päiväkodeilla ja oppilaitoksilla tulisi olla oma kestävän kehityksen ohjelma, tasavertaiset mahdollisuudet hyödyntää luonto- ja ympäristökoulujen palveluita, järjestöjen luonto- ja ympäristöaiheisia kouluvierailuja sekä luontopainotteista iltapäiväkerhotoimintaa. Varmistetaan näille kestävän kehityksen kasvatusta tukeville toimintoille riittävä resursointi.

Perustelu

Kestävän elämäntavan edistäminen on keskeisesti mukana varhaiskasvatukseen, esi-, perus- ja lukio-opetuksen perusteissa sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa. Tutkimusten mukaan kestävän kehityksen kasvatusta kuitenkin toteutuu vaihtelevasti: perusopetuksen alaluokilla satunnaisesti ja yläluokilla vain muutamassa oppiaineessa.⁶

Esimerkki kustannuksista

Keskivertokunta Suomessa, jossa asukkaita 17 200: kunnassa seitsemän perusopetuksen yksikköä (83 luokkaa), kuusi päivähoitoyksikköä (33 ryhmää) sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa seitsemässä toimipisteessä.

Kustannukset vuodessa:

Kestävän kehityksen ohjelma (esim. Vihreä lippu) kouluille ja päiväkodeille	Luontopainotteinen aamu- ja iltapäivätoiminta	Järjestöjen kouluvierailut perusopetuksen ryhmissä	Kiertävän luonto- tai ympäristökoulun palvelut
5500 €*	3500 €**	4150 €	61 900 €***

* Kustannus sisältää ohjelman osallistumismaksut 550 € x 7 suurta yksikköä ja 275 € x 6 pientä yksikköä

** Kustannus sisältää ohjaajien koulutuksen, materiaalin ja viestinnän luontopainotteisen iltapäivätoiminnan järjestämiseen

*** Kustannus palvelun tuottamisesta esimerkikunnan kaikille luokille ja päiväkotiryhmille. Kahden kunnan alueella kiertävän luontokoulun palveluiden vuosikustannus on yhteensä n. 80 000 €; sisältää n. kahden tunnin luontokouluohjelman 150 ryhmälle sekä koulutuksia opettajille ja kasvattajille.

Lisätieto:

www.vihrealippu.fi

www.luontoliitto.fi/kouluille/luontokerhot

www.luontokoulut.fi

⁵ www.oph.fi/download/190353_2018_rahoidetut_hankkeet.pdf

⁶ Saloranta, S. (2017). Koulun toimintakulttuurin merkitys kestävän kehityksen kasvatukseen toteuttamisessa perusopetuksen vuosiluokkien 1–6 kouluissa.

Uitto, A., & Saloranta, S. (2017). Subject Teachers as Educators for Sustainability: A Survey Study. Education Sciences, 7(1).

3. Tuki ja resurssit kestävän kehityksen kasvatukselle ja ympäristötietoisuuden lisäämiselle myös osana elinikäistä oppimista ja nonformaalia kasvatusta

Tavoite

Uudet keinot kansalaisten ympäristötietoisuuden lisäämiseen: Tulee selvittää keskeiset osaamistarpeet ja etsiä uusia keinoja ympäristövastuullisen toiminnan ja ympäristökansalaisuuden edistämiseen. Sitran kyselytutkimuksessa suurin osa suomalaisista pitää toimimista ympäristöä säästämisen tärkeänä, mutta ympäristötietoisuus siirtyy hitaasti sanoista tekoihin, esimerkiksi äänestyskäyttäytymiseen tai lomalentojen vähentämiseen.⁷

Hankerahoitus: Kestävän kehityksen kasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittämiseen ja lisäämiseen on varattava riittävät resurssit. Rahoitus valtakunnallisille ympäristökasvatuksen ja -valistuksen hankeavustuksille on turvattava jatkossakin.

Perustelut

Uudet keinot kansalaisten ympäristötietoisuuden lisäämiseen: Agenda 2030 tavoitteiden toimeenpano, ilmastonmuutoksen hillitseminen ja luonnon monimuotoisuuden suojeleminen edellyttävät yhteiskunnan tuotannon ja kulutuksen rakenteiden pikaista uudistamista ja merkittäviä kulttuurisia ja sosiaalisia muutoksia. Nämä eivät ole mahdollisia ilman vahvaa satsausta ympäristötietoisuuden lisäämiseen. Tulevan hallituksen keskeisenä tehtävänä on edistää suomalaisten ympäristötietoisuutta niin, että välttämättömät toimet ympäristön suojelemiseksi saavat riittävän tuen. Tähän tulee etsiä uudenlaisia keinoja.

Hankerahoitus: Moni pysyväksi muuttunut toimintamalli tai materiaali on saanut alkunsa hankkeesta, joka on rahoitettu ympäristöministeriön hallinnonalan harkinnanvaraisella valtionavustuksella (mom. 35.01.65) ympäristökasvatus ja -valistushankkeille. Näille hankkeille on vielä vuonna 2018 varattu erillinen rahoitus, jota vastaava summa poistetaan maakuntauudistuksen myötä momentilta 35.01.65 ja lisätään maakuntien budjettiin. Maakunnilla ei ole kuitenkaan veloitetta suunnata rahoitusta ympäristötietoisuuden lisäämiseen ja kestävän kehityksen kasvatuksen edistämiseen.

Tärkeää olisi tarjota mahdollisuus etsiä ja löytää uusia toimintamalleja ja ratkaisuja jatkossakin hankkeilla ja kokeilemalla. Esimerkkeinä tuloksia tuottaneista kehittämishankkeista ovat MAPPA-materiaalipankki (Ulkona oppimisen, ympäristökasvatuksen ja kestävän elämäntavan materiaalipankki) ja LYKE-verkosto, jotka ovat muodostuneet pysyviksi toimintamalleiksi. Myös Ulos - Ut - Out! - ulkona oppimisen suurtaapahtuma on saatu alkuun tämän rahoituksen turvin.⁸

www.mappa.fi, www.lyke.fi, www.ulos2017.fi

Esimerkki kustannuksista

Hankerahoitus: Ympäristöministeriön hallinnonalan harkinnanvaraisella valtionavustuksella (mom. 35.01.65) ympäristökasvatus ja -valistushankkeille on myönnetty rahoitusta v. 2015 240 000 euroa, v. 2016 210 000 eur ja v. 2017 240 000 eur. Avustuksia on kuitenkin haettu vuosittain peräti 1 - 2,1 miljoonan edestä. Ilman rahoitusta on jäänyt suuri määrä hyviä ja tarpeellisia hankkeita. Erityisen hyviä rahoituksen ulkopuolelle jääneitä hankkeita on ollut esim. vuonna 2016 jopa 300 000 euron edestä⁹. Kehittämishankkeille tulisi järjestää jatkossa OKM:n alle vähintään 500 000 euron rahoitus.

⁷ Sitran kyselytutkimus: resurssiviisas kansalainen: www.sitra.fi/uutiset/suomalaisten-ymparistotietoisuus-siirtyy-hitaasti-sanoista-tekoihin

⁸ Tiedonanto sähköpostitse 19.4.2018: ympäristökasvatuksen erityisasiantuntija Tanja Tuulinen, Keski-Suomen Ely-keskus

⁹ Tiedonanto sähköpostitse 19.4.2018: ympäristökasvatuksen erityisasiantuntija Tanja Tuulinen, Keski-Suomen Ely-keskus

Näiden yhteisten tavoitteiden takana ovat seuraavat järjestöt ja tahot:

FEE Suomi - Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry (Sinikka Kunttu, toiminnanjohtaja)

Luonto-Liitto ry (Malva Green, ympäristökasvatuspäällikkö)

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry (Kati Vähä-Jaakkola, vs. toiminnanjohtaja)

WWF Suomi (Liisa Rohweder, pääsihteeri)

Suomen luonnonsuojeluliitto (Päivi Lundvall, toiminnanjohtaja)

Natur och Miljö (Bernt Nordman, verksamhetsledare)

Suomen nuorisokeskusyhdistys ry (Eija Pietilä, toiminnanjohtaja)

Lastentarhanopettajaliitto (Anitta Pakanen, puheenjohtaja)

Lasten ja nuorten puutarhayhdistys (Eeva-Maija Bergholm, toiminnanjohtaja)

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy (Katja Viberg, johtaja, kestävä elämäntapa ja kiertotalous)

Varsinais-Suomen ympäristökasvatusyhdistys Haavi ry (Ulla Haapanen, puheenjohtaja)

Pirkanmaan ympäristökasvatus ry (Petra Lattunen, puheenjohtaja)